

Společenskovědní kultivace v přípravě vojenských profesionálů

Změny vojensko-politické a bezpečnostní situace v Evropě a vytvoření samostatného českého státu kladou vyšší nároky na **komplexnost a univerzálnost přípravy vojenského profesionála**, která musí odrážet nejen zvládnutí a rozvoj základních technických oborů, ale i způsob jejich aplikace v oblasti vojenství a jeho vojensko-politických a doktrinárních souvislostí.

Náročnější požadavky na přípravu všestranně vzdělaných vojenských odborníků pro armádu i další složky státní správy a branného systému budou od nich vyžadovat nejen zvládnutí vojenských a technických oborů, nezbytných pro obranu teritoria českého státu, ale také širokou **společenskovědní přípravu**. Podíl na rozvíjení technických a společenskovědních oborů a jejich transformace do oblasti vojenských potřeb státu posílí nezastupitelnost Vojenské akademie Brno jako reprezentanta vojenství, rozvíjeného ve vědecké i pedagogické činnosti na bázi mnoha vědních oborů.

V příspěvku se pokusím hledat a formulovat odpovědi na nejdůležitější otázky *společenskovědní kultivace* vojenských profesionálů, a tím přispět k vytváření základní orientace ve vzdělávání v nových podmínkách vycházejících z našich tradic, z dosažených pozitivních výsledků, ale i slabin a přežívajících deformací, s přihlédnutím zejména k evropským standardům aliance NATO.

Možná východiska společenskovědní kultivace

Formování člověka, jeho celkový duševní a tělesný rozvoj tvoří základní, imanentní součást celkového vývojového procesu lidstva. Základními mravními a kulturními postuláty procesu formování a vychovávání člověka se stávají **duchovní hodnoty - moudrost, spravedlnost, statečnost, rovnost, pokora apod.** V současné době jde o kultivaci profesionála ve vojenských podmínkách, jako člověka moderního, rozumově, mravně i tělesně vyspělého, s hlubokou úctou k jeho důstojnosti, osobnímu blahu a člověka s pozitivním vztahem k lidem.

Kultivaci vojenského profesionála lze realizovat na základě **židovsko-křesťanské morální filozofie podporované řecko-římským pojmem logiky**. Co je to křesťanská morální filozofie? V podstatě jde o filozofii obrození ducha a přetváření nového člověka s hlubokými duchovními hodnotami. Jde také o tvořivé rozvíjení integrace duchovní a materiální činnosti. Na tomto základě pak může docházet k vytváření **systému celoživotního, stupňovitého vzdělávání a výchovy** (v armádních podmínkách konkretizovaného kariérním řádem).

Důsledné rozvedení vztahových souvislostí mezi člověkem a jeho okolím vede k poznání, že plné pochopení společenského vývoje vede k **všestrannému zušlechťování člověka a k jeho tvořivému rozvoji**. Pochopení vztahových souvislostí mezi člověkem

a společností vede k tvořivosti každého člověka ve prospěch celku, k účtě k životu a ke vzájemné účtě lidí. Pochopení vztahu mezi člověkem a okolím napomáhá **probouzet svědomí lidí, vede k sebeovládání, k vytváření podmínek pro svobodnou, tvořivou, zdokonalující činnost.**

Jako podstatné a důležité při společenskovední kultivaci osobnosti vojenského profesionála, vycházejí z historického vývojového procesu, ale především ze současné demokratické společnosti, je **nalezení nového humanistického pojetí smyslu života, životního cíle, vztahu k sebe samému a k jiným lidem.** Tato okolnost ve svém důsledku mobilizuje duchovní síly jednotlivců a skupin ve společnosti. To směřuje k tomu, že se překonávají hodnotící hlediska *úzkého odborného poznání* a diferencovaně hodnotící kritéria jednotlivých ideologických, politických, filozofických, sociálních teorií a pravd a **nahrazují je hlediska lidského blaha, humanity a mravnosti.**

Historie, i nedávná, nám ukazuje, že mnohé dobové hodnoty zanikly, avšak **ideje lidskosti, mravnosti jsou trvalým axiomem lidstva.** Právě humanita a mravnost vytváří duchovní jednotu mezi lidmi.

Při ztvárňování současného procesu společenskovední kultivace vojenského profesionála vycházíme z procesu hluboké **humanizace člověka jako základního metodologického východiska** podmiňujícího potřebu nově koncipovat cílovou, obsahovou a procesní strukturu v přípravě vojenského profesionála.

Předpoklady společenskovední kultivace

Jestliže chceme rozvíjet a kultivovat vojenského profesionála v oblasti společenskovední, nelze to provádět na bázi scientisticky orientovaných koncepcí, budovaných hlavně na řešení otázek obsahu, a už vůbec ne cestou indoktrinace vzdělávání. Jako nejprůchodnější se ukazují **humanisticky orientované koncepce spolu s vytvářením alternativních pedagogických přístupů.**

Co vyžaduje humanistická koncepce? Především **konstituovat sociálně-politické vědy jako normální vědecké obory, a nikoliv jako objekt politické výchovy.** Je tomu tak také proto, že sociálně-politické vědy sehrávají velmi důležitou roli v přípravě důstojníka - vojenského profesionála. Tato role je značná a nezastupitelná.

Pro úspěšný rozvoj vojenského profesionála je v podmínkách AČR nutno zabezpečit společenskovední přípravu posluchačů *všech forem studia* na vojenské akademii. K plnějšímu rozvoji vojenství přispívá i participace sociálních věd svými výstupy v oblasti filozofické, politologicko-historické, sociálně-ekonomické, psychologické a v dalších oblastech. Nelze též opomenout ani výhledové zabezpečení společenskovední přípravy **důstojníků humanitní služby.**

Od vojenského profesionála očekáváme, že bude odborníkem a zároveň občanský státotvorně angažovanou osobností. V našich podmínkách převládal přístup: vstup - posluchač, výstup - inženýr (absolvent), což je přístup ryze účelový. Chceme-li toto ryze účelové pojetí změnit, musíme usilovat o spoluvytváření poznání a chování tak, aby pedagogická a vědecko-výzkumná činnost sociálně-politických věd si uchovala svůj gnozeologický a praxeologický význam v oblasti obecné teorie i v oborech vysoce specializovaných. Jen tak se může realizovat věčná spirála vzájemného vztahu poznání a praxe, celistvost vztahů a role občana - společenství - státu - vojenství a armády.

V rámci transformačního procesu, kterým prochází AČR a její vzdělávací soustava, musí docházet ke změně jak profilu, tak i v myšlení vojenských profesionálů jako bezprostředních realizátorů branné politiky státu. **Armádu je nezbytné považovat za významné prostředí národní, mravní a státně-politické výchovy.** Pod tímto zorným úhlem je nutno precizovat úkoly a postavení důstojníka - vojenského profesionála demokratické armády, a to nejen jako vojenského odborníka, ale zároveň i reprezentanta státu a současně významného výchovně-vzdělávacího činitele (vedení lidí).

Ke splnění výše uvedených cílů je nutné **odstranit umělé bariéry**, striktně oddělující technické a exaktní vědy od oblasti sociálně-politických věd. To umožní eliminovat tlaky a náklady jednostranného mechanismu a zároveň posílit duchovní tvůrčí atmosféru na celé škole.

Je známo, že současný vývoj spěje ke *globalizaci*. Vojenští profesionálové tedy nemohou být jen úzcí specialisté a technokrati, ale intelektuálně se značným **rozhledem v humanitárních a kulturních oblastech**, lidé se schopnostmi vidět věci ve svém vývoji. Cílem vzdělávání musí být rozvinutá lidská a občanská bytost, která není pouze naplněna odbornými znalostmi a informacemi, ale rozumí stavu světa na základě studia přírodních, technických, humanitních, sociálních a ekonomických aj. věd s jejich nejnovějšími poznatky.

O místě společenskovední přípravy ve všech formách studia na vojenské akademii se již nepochybuje. **Společenskovední příprava tvoří nedílnou součást profilu vysokoškolsky vzdělaného odborníka k plnění úkolů vyplývajících z vojenské profese, jež objektivně slouží zájmům společnosti.** V této souvislosti je nutné zvýraznit **zkoumání vojenských, vojensko-politických aspektů jednotlivých filozofických, politologicko-historických a ekonomických problémů soudobého vojenství, ale i sociologických, psychologických a pedagogických problémů soudobé armády.** Výstupy z těchto činností jsou právě tou formou, která umožňuje zvyšovat účinnost působení sociálně-politických věd.

Ke zvládnutí výše uvedeného problému je dále žádoucí zaměřit pozornost na zkvalitňování vlastního pedagogického oboru. Je možno objektivně tvrdit, že vojenští pedagogové se setkávají s menším zájmem u posluchačů o společenskovední výuku a s problémem výkladu těchto předmětů vzhledem k profilu školy. To platí zejména pro obecnější vstupy do jednotlivých předmětů. K úspěšnějšímu vstupu s danou problematikou do procesu společenskovední kultivace přispívají vojensko-politická, vojensko-filozofická, vojensko-ekonomická témata těchto oborů, které se studují a výsledky publikují.

Vzhledem k novým podmínkám ve vysokoškolské přípravě, reorganizačním změnám ve vojenském školství se nabízí **možnost univerzitní přípravy ve společenskovedních oborech.** Došlo by nejen ke zvýšení sumy vyučovacích povinností, ale přibýly by daleko větší nároky na organizační stránku studia, na přípravu vyučovacích jednotek, tj. větší rozsah i hloubka předpokládané tematiky, a rovněž na kvalitu výuky, která by nutně vyžadovala daleko větší motivaci studentů. To by ve svých důsledcích mohlo vést i ke zkvalitnění výuky u technických i velitelských specializací.

Společenskovední kultivace vojenského profesionála by měla vycházet ze získaných znalostí sociálně-politických věd (v oblasti filozofie, ekonomie, politologie, historie, sociologie, pedagogiky a psychologie) s důrazem na filozofická, vojensko-pedagogická

a vojensko-politická hlediska, vyvážející odborné a morální předpoklady pro rozvoj branného vědomí a reprezentanta státní moci.

Při rozšiřování společenskovědního základu by mělo jít o posílení filozoficko-metodologických principů vědeckého myšlení a vojensko-vědeckého poznání o **nové pojetí sociálního pokroku, humanismu úlohy morálky a etiky** ve vývoji společnosti, včetně problematiky války a míru. Nelze opomenout ani základy estetiky - jako podstatné součásti kultivace vojenského profesionála.

Samostatnou součástí společensko-vědního základu je *znalost ideových proudů*, z nichž vychází hospodářská politika vyspělých zemí, současná ekonomická teorie i hospodářské zabezpečení obranyschopnosti. Jde také o vykreslení podstaty sociálně-politického vývoje, získání vědomostí o politice a **orientaci v procesu vnitřní a zahraniční politiky a ve vojensko-politických souvislostech společenského vývoje světa.**

Vzhledem k tomu, že budování branného vědomí vychází ze širšího poznání kontextu národních dějin, je **znalost světových i evropských dějin podmínkou pochopení světového vývoje.**

Znalost sociálních jevů, determinovanost výchovy jako součást společenského systému vytváří podmínky pro **efektivní výchovně-vzdělávací práci v armádě.** Ta je umožněna zvládnutím cílů, obsahu, metod, forem a prostředků **poznávání a vedení lidí**, včetně zvládnutí činností vojenských kolektivů a skupin.

Celkové závěry

1. K úspěšnému průběhu společenskovědní kultivace přispěje především **nabídka nových integrovaných předmětů, rozmanitých kurzů, cyklů, přednášek, praktických zaměstnání apod. ze společenskovědní oblasti.** Přes různost forem zde zůstává problém, a to je *rozsah výuky.* V současné době nelze počítat s výrazným zvýšením počtu hodin, ale *integrací předmětů* by se lépe objasňovaly problémy jednotlivých vědních disciplín. Tento přístup by vystřídal bývalé utilitární pojetí studia.

2. **Společenskovědní kultivace je tedy proces permanentního působení na vojenského profesionála.** Je to působení výchovně-vzdělávacího procesu cestou odborné přípravy, dále působením **sociálně-politických věd**, ale i vlivem **vojenských učitelů-vychovatelů.** Z toho vyplývá klíčový úkol všech článků výchovného působení, který spočívá v *odstranění letitých bariér*, striktně oddělujících technické a exaktní vědy od světa sociálně-politických věd. To umožní eliminovat tendence jednostranného technokratismu a zároveň posílit tvůrčí rozvoj studentů i celkové tvůrčí klima vojenské školy. To vše přispívá k tomu, aby se **systém vojenského vzdělávání stal plně kompatibilní se systémy ve vyspělých zemích, zemích Aliance.**

3. **Společenskovědní disciplíny mohou přispět ke kultivaci osobnosti vojenských profesionálů a jejich přípravy zejména v těchto oblastech:**

▲ *filozofie*

- posílení filozoficko-metodologických principů vědeckého myšlení a vojensko-vědeckého poznání,

- pojetí humanity a morálky v demokratické společnosti, rozvoj etického a estetického myšlení a citění,
- filozofické a axiologické problémy soudobého vojenství a armády demokratického státu,

▲ *historie*

- poznání kontextu národních dějin z hlediska formování branného vědomí,
- projekce historického vývoje českých dějin v souvislosti s novodobou historií,

▲ *politologie*

- získání vědomostí o politické sféře života společnosti,
- orientace ve vnitřních a mezinárodních politických jevech a vojensko-politických souvislostech světového vývoje,

▲ *ekonomie a ekonomika obrany*

- utváření přirozeného ekonomického vědomí,
- obohacení velitelského a technického myšlení o ekonomický rozměr,
- poznávání systémových ekonomických souvislostí ekonomiky obrany a národohospodářského vývoje,

▲ *psychologie*

- psychologická příprava vojenských profesionálů,
- výběr a hodnocení lidí, rozvoj kreativity,
- poznávání sociálně-psychologických jevů, vojenských kolektivů (skupin) a jejich vztahového systému,

▲ *pedagogika*

- projektování a realizování cílů, obsahů, metod, forem a prostředků výchovy a vzdělávání (výuky a výcviku),
- výchova morálně-volných vlastností a hodnot osobnosti, pedagogická diagnostika, vedení lidí a pedagogická komunikace,

▲ *sociologie*

- poznání společnosti jako celku z hlediska systémových souvislostí,
- příčiny, průběh a souvislosti společenských jevů v armádě (profesionalizace, hodnotová orientace, postavení a prestiž vojenského povolání apod.).